

Östjädra

En fornlämningsfri yta

Arkeologisk utredning etapp 2

Östjädra 1:246
Dingtuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län

Anna-Lena Hallgren

Östjädra

En fornlämningsfri yta

Arkeologisk utredning etapp 2

Östjädra 1:246
Dingtuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län

Anna-Lena Hallgren

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2016

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

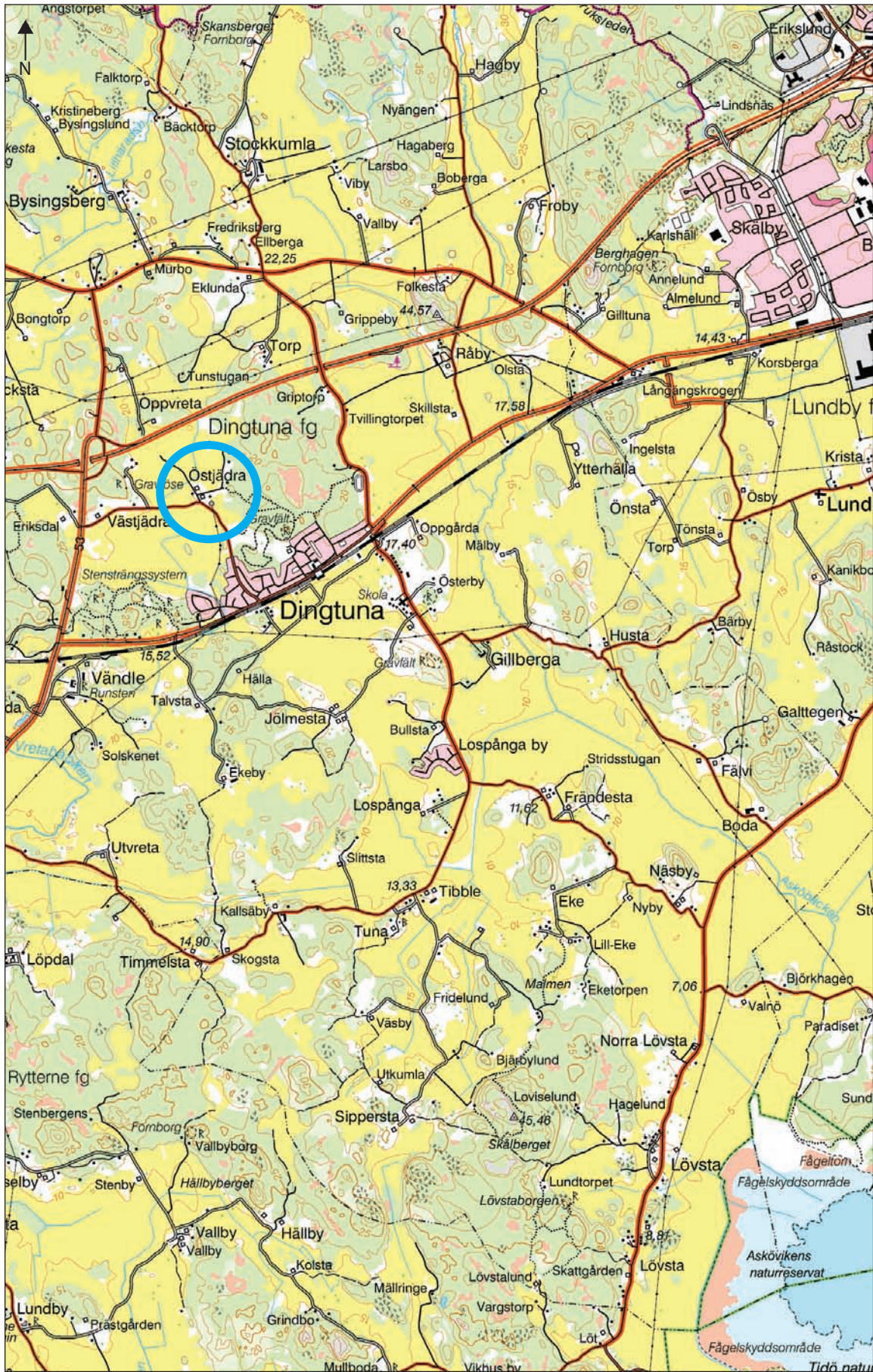
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-578-5

Tryck: JustNu, Västerås 2017

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	8
Syfte.....	9
Genomförande, metod och dokumentation.....	9
Resultat	10
Utvärdering.....	10
Referenser.....	11
Arkiv.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan. Platsen för utredningsområdet är markerad med en blå cirkel. Skala 1:50 000.

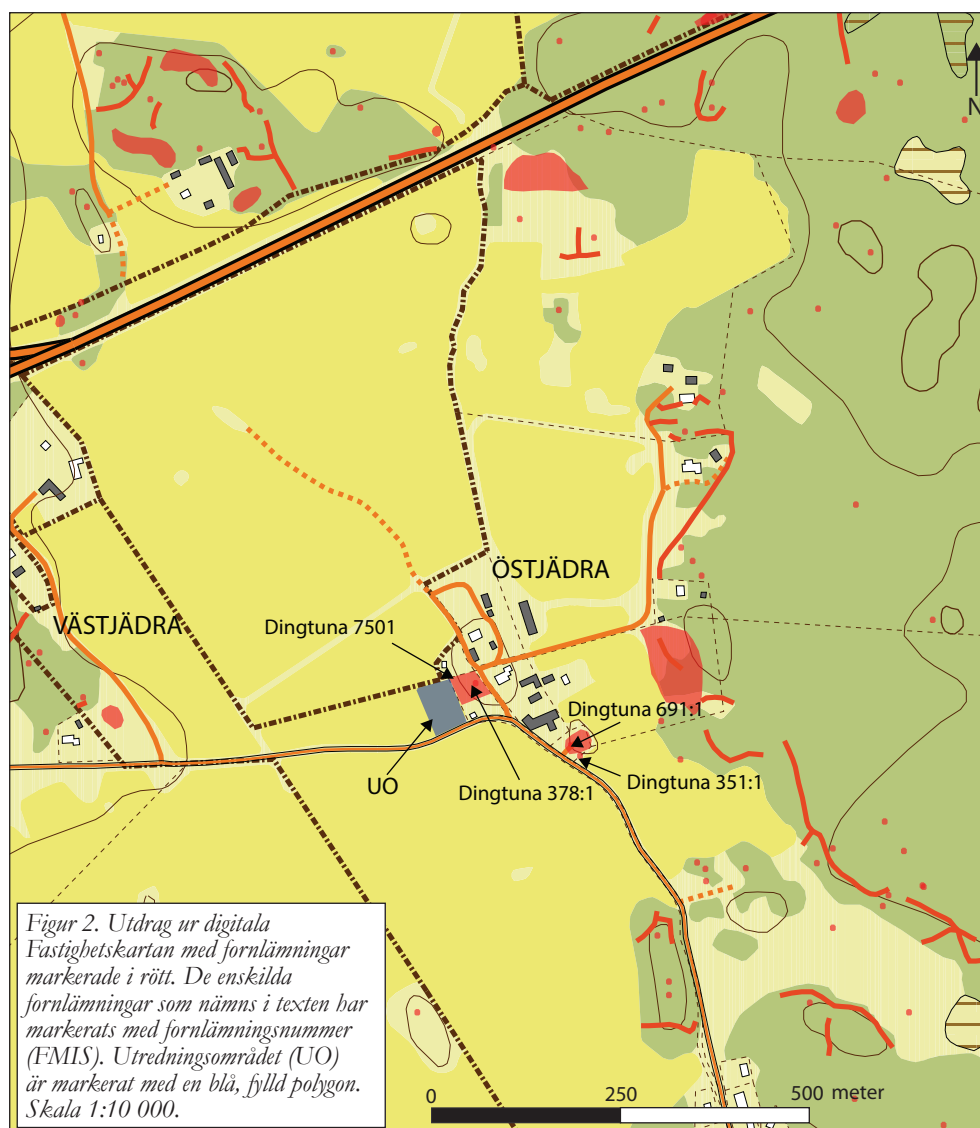
Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Östjädra 1:246 i Västerås kommun, Västmanlands län. Undersökningsområdet var omkring 3 000 m² stort och beläget i plöjd åkermark i direkt anslutning till tomtmark. Totalt grävdes tre sökschakt med en sammanlagd area av 245 m². Inget av antikvariskt intresse framkom.

Bakgrund

Inom fastigheten Östjädra 1:246, strax norr om Dingtuna samhälle i Dingtuna socken (figur 1–2), finns planer på att utföra en fastighetsreglering och nybyggnation. Den planerade nybyggnationen utgörs av ett bostadshus med tillhörande carport. Den ursprungliga planen var att uppföra de nya husen i trädgården direkt öster om det nu aktuella utredningsområdet. Inom tomten för den planerade nybyggnationen påträffades 1917 en silverskatt (Dingtuna 378:1). Länsstyrelsen beslutade därför att en utredning etapp 2 skulle göras för att klargöra om det fanns rester av silverskatten eller andra lämningar som inte var synliga ovan mark inom tomten. Vid utredningen, som genomfördes våren 2011, påträffades både rester av silverskatten och boplatzlämningar i form av stolphål och härdar (Hallgren 2011). På grund av de nyfunna lämningarna planerar man nu istället att förlägga byggnaderna till åkern väster om tomten och det är med anledning av detta som länsstyrelsen har beslutat om denna nya utredning.

Storleken på det berörda utredningsområdet som helt ligger i åkermark uppgår till omkring 3 000 m². Utredningsschaktningen genomfördes under en dag i mitten av oktober 2017 av Anna-Lena Hallgren, Maud Emanuelsson och grävmaskinist Anders ”Lillen” Tresjö.

Figur 3. Den arkeologiska utredningen berörde den här gången åkermarken till vänster om huset, där grävmaskinen står redo att börja schakta. På tomten framför huset påträffades vid en tidigare genomförd utredning boplatsslämnningar och rester av den vikingatida silverskatt som återfanns när fruktträdgården anlades i början på 1900-talet. Foto från sydost av Maud Emanuelsson.

Figur 4. Den berörda åkern där tre längre schakt öppnades men inget av antikvariskt intresse påträffades. I matjorden gjordes en del fynd av smideslagg som sannolikt kommer från den smedja som tidigare fanns i huset till höger i bild. Vid transformatorn till höger om ladan ligger det delundersökta gravfältet Dingtuna 691:1. Foto från nordväst av Maud Emanuelsson.

Topografi och fornlämningsmiljö

Topografiskt kännetecknas området kring Dingtuna av ett för Mälardalen karaktäristiskt sprickdalslandskap med moränhöjder och sedimentfyllda dalgångar (figur 1–2). Östjädra ligger på två mindre moränhöjder som endast marginellt höjer sig över den omgivande åkermarken. Dagens bebyggelse ligger omkring 20 meter över havet. Den uppodlade marken runt gården omgärdas i samtliga väderstreck av skogklädda moränhöjder vilka, som mest, reser sig upp mot 40 meter över havet.

I direkt anslutning till bebyggelsen i Östjädra finns inga ovan mark synliga fornlämningar. Däremot har vikingatida fynd påträffats vid tidigare gjorda markarbeten på gården.

Den vikingatida silverskatt som indirekt föranledde den nu genomförda utredningen påträffades 1916 eller 1917 vid trädgårdsarbete på platsen när fruktträdgården skulle anläggas. Skatten, som för övrigt är Västmanlands största vikingatida silverskatt, består av 58 hela och fragmenterade smycken, bitsilver samt ett stort antal mynt. Mynten utgörs till största delen (94 procent) av fragmenterade arabiska dirhemer (56 hela och omkring 2 000 fragment, slutmynt 991). Majoriteten av de arabiska mynten är präglade i Samarkand eller Taschkend (al-Shach) under första halvan av 900-talet (Schnittger 1920, s. 36). I skattfyndet ingår även 87 danska mynt. Dessa är präglade för Harald Blåtand i Hedeby någon gång mellan 975 och 985 e.Kr. (Duczko 1995, s. 652). Skatten har således en extrem icke-nordisk sammansättning – exempelvis finns inga engelska mynt – och den liknar mest skatter från västslaviskt område (Jonsson 2002).

Mindre än 150 meter sydost om fyndplatsen för skatten finns ett vikingatida gravfält (Dingtuna 691). Gravfältet upptäcktes i samband med att en äldre transformatorstation skulle byggas om 2002 (Hallgren 2005). Vid ombyggnaden skulle stationens äldre transformatorer och markledningars ersättas och bytas ut mot nya. Under den tid då transformatorstationen varit i bruk hade ett stort antal kablar, plintar och fundament grävts ner på platsen. Vid den arkeologiska undersökning som följde efter det att skadade gravar upptäckts (tack vare en uppmärksam grävmaskinist) konstaterades att gravfältet var helt perforerat och endast mindre orörda ytor låg kvar som öar mellan alla nedgrävda kablar och fundament. Vid den arkeologiska undersökningen, som till stor del gick ut på att rensa upp schaktväggar i äldre kabelschakt, dokumenterades sexton anläggningar. Tolv av dessa utgjordes av delar av gravar, och resterande fyra av härdar och stolphål. Uppskattningsvis rörde det sig om delar av åtta gravar, samtliga mer eller mindre skadade av sentida markingrepp. En av de gravar som delvis undersöktes visade sig innehålla praktfulla, förgyllda remtysbeslag i Borrestil. Flera av beslagen var i det närmaste identiska med beslagen i den så kallade skipshaugen, haug 1 i Borre, Vestfold, Norge (Brøgger 1917, Myhre & Gansum 2004).

Vid den utredning som gjordes i trädgården 2011 grävdes fyra schakt, sammanlagt omkring 130 m² (Hallgren 2011). I schakten påträffades rester av en äldre boplatz (Dingtuna 750) med stolphål, härdar och gropar. Det föreligger ingen datering av boplatzlämningen.

Vid metalldetekteringen som gjordes i samband med utredningen påträffades ett, möjligtvis två, arabiska silvermynt. Myntet är präglat i Taschkend (al-Shash) år 906/7.

Figur 5. Det arabiska silvermynt som påträffades vid utredningen 2011. Myntet är en rest av den silverskatt som kom i dagen 1917.

Nästan samtliga arabiska silvermynt i Östjädraskatten är slagna för Samanidfurstar i Transoxanien och präglade antingen i Samarkand eller i Taschkend (al-Sash). Det nyfunna myntet passar således väl in bland de övriga mynten i skatten.

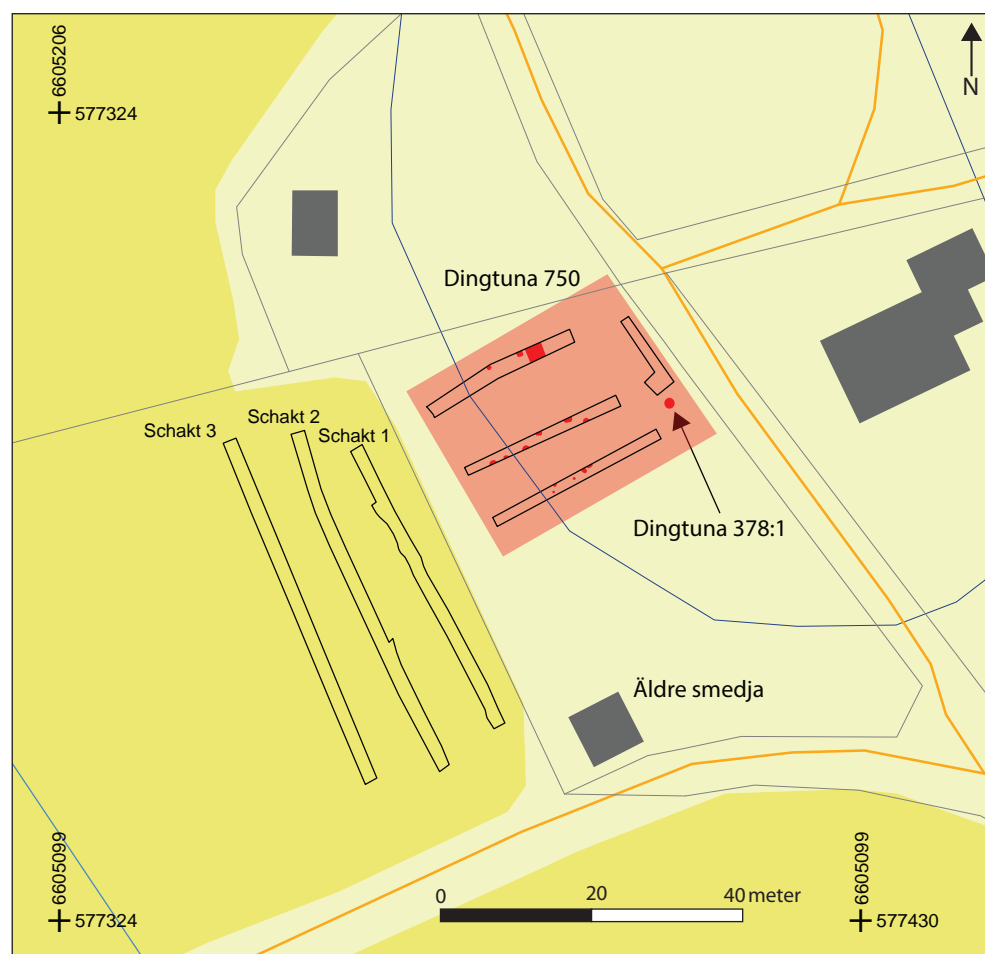
Syfte

Syftet med utredningen var att ge länsstyrelsen beslutsunderlag inför en tillståndsprövning om ingrepp i fornlämning. Utredningen skulle konstatera om det inom området finns fornlämningar som inte är kända och om det går att hitta en fornlämningsfri yta för placering av byggnader med mera.

Genomförande, metod och dokumentation

Sammanlagt öppnades omkring 245 m² fördelat på tre schakt (figur 6–7). I samband med att ploglaget avlägsnades avsåktes schakten med metalldetektor. Det visade sig snart att en närliggande gammal smedja genererat rikligt med järnföremål och slagg varför metalldetektorn gav utslag i stort sett hela tiden.

Schakten mättes in med GNSS Nätverks-RTK rover (GPS) varefter mätningarna fördes över till Intrasis.

Figur 6. Schaktplan med schakten från den nu genomförda utredningen (schakt 1–3) samt de fyra schakten från 2011 års utredning (inom den röda polygonen, Hallgren 2011). Skala 1:1 000.

Resultat

Inget av antikvariskt intresse framkom. Samtliga tre schakt bestod av ett 0,15–0,25 meter tjockt ploglager över opåverkad lera. I ploglagret återfanns recenta järnföremål, mest i form av spikar, oidentifierbara järnklumpar samt smidesslagg. Slaggen, och sannolikt även en del av föremålen, kommer säkert från den äldre smedja som under andra halvan av 1900-talet byggdes om till bostadshus (figur 5). Smedjan syns i det historiska kartmaterialet från 1700-talet och framåt. Det påträffades inga anläggningar under ploglagret.

Utvärdering

De boplatzlämningar som dokumenterades i trädgården vid en utredningsschaktning 2011 direkt öster om det nu aktuella utredningsområdet har inte någon fortsatt utbredning mot väster. Den förhistoriska bebyggelsen verkar inom den här delen av Östjädra ha samma utbredning som den historiska byn.

Figur 7. Sökschaktning i åkern. Vi grävde tre längre schakt med sammanlagd storlek på 245 m². Inte i något av schakten påträffades indikationer på att boplatzen i väster har en fortsatt utbredning mot öster. Foto från söder av Maud Emanuelsson.

Referenser

Alström, U. & Anttila, K. 2005. *Kabelgrävning i Dingtuna samhälle*. Västmanlands läns museum. Kulturmiljövårdsavdelningen rapport A2002:A89. Västerås.

Brøgger, A. W. 1916. Borrefundet og Vestfoldkongenes graver. *Videnskapselskabet's Skrifter II. Hist.- Filos. Klasse* 1916. No. 1. Kristiania.

Hallgren, A-L. 2005. *Östjädra – ett vikingatida gravfält bland högspänningskablar och transformatorer. Arkeologisk undersökning. RAÄ 691. Östjädra 1:12. Dingtuna socken. Västmanland*. Västmanlands läns museum. Kulturmiljövårdsavdelningen rapport A2005:A8. Västerås.

Hallgren, A-L. 2012. *Östjädra. Silvermynt nummer 2 149*. Särskild utredning, etapp 2. Fornlämning Dingtuna 378:1. Östjädra 1:7. Dingtuna socken. Västerås kommun. Västmanlands län. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2011:69 (RAÄ dnr 321-498-2012).

Jonsson, K. 2002. *Myntfynd från Västmanland*. Verksamhetsberättelse 2002. Numismatiska forskningsgruppen, s. 2–6.
<http://www.numismatiskafor forskningsgruppen.su.se/content/1/c4/30/20/verksamhetsberattelse-2002.pdf>

Myhre, B. & Gansum, T. 2004. *Skipsbaugen 900 e.Kr. Borrefundet 1852/2002*. Horten.

Schnittger, B. 1920. Silverskatten från Östjädra. *Västmanlands Fornminnesförenings årskrift X*. Västerås.

Arkiv

Fornsök (FMIS), <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM16112
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3088-16
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning
<i>Undersökningsperiod:</i>	17 oktober 2016
<i>Personal:</i>	Anna-Lena Hallgren (projektledare) Maud Emanuelsson
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Socken:</i>	Dingtuna
<i>Fastighet:</i>	Östjädra 1:246
<i>Fornlämning:</i>	Dingtuna 378:1
<i>Koordinater:</i>	x7773364/y6605117 (SV hörnet)
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	Rh 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	GNSS Nätverks-RTK rover
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	All dokumentation presenteras i föreliggande rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs.